

Звіт про проведення фокус групових дискусій з громадянами – мешканцями різних регіонів України щодо обізнаності про діяльність громадського сектору та її висвітлення в українських медіях

Вступ

Протягом березня – квітня Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва (далі – ДІФ) провів 10 фокус групових дискусій (ФГД): шість було проведено наживо (Київ, Львів, Рівне, Прилуки, Одеса, Херсон), чотири онлайн (Полтава, Суми, Дніпро, Маріуполь) через запровадження режиму жорсткого карантину в центральних та східних областях. У всіх групах модератори використовували однаковий, погоджений із Замовником гайд та демонстрували визначені Замовником телесюжети.

Всього у ФГД взяли участь 84 особи: 47 жінок та 37 чоловіків. Усі групи формувалися із дотриманням гендерної рівності. У низці груп (Рівне, Суми, Одеса, Прилуки, Херсон, Львів) жінки мали кількісну перевагу. Проте, зважаючи на демографічний профіль України, на думку ДІФ, така перевага була допустимою. У віковому розподілі перевага надавалася учасникам молодшого (18 – 35) та середнього (36 – 65) віку, кількість пенсіонерів не перевищувала дві особи із восьми учасників ФГД.

Перед початком ФГД модератори пояснювали мету дискусії, правила, повідомляли про гарантії анонімності та умови ведення аудіозапису. Учасники могли вільно обирати мову спілкування: українську або російську. Всі учасники всіх ФГД по завершенню роботи отримали винагороду.

Всі очні ФГД проводилися у провітрюваних, просторих приміщеннях, із обов'язковим дотриманням правил соціальної дистанції, учасники та модератори були забезпечені антисептиками та засобами індивідуального захисту (масками).

Всі онлайн ФГД проводилися на платформі Zoom. Під час усіх ФГД вівся аудіозапис.

Метою ФГД було з'ясування поширених уявлень громадян про організації громадянського суспільства та реакції глядачів на зображення громадянських протестів у медіях (на телебаченні).

Висновки

1. Знання про ОГС у багатьох людей не спирається на власні враження: громадяни рідко у своєму житті безпосередньо бачать приклади роботи ОГС. Часто учасникам було легше назвати всеукраїнські ГО, ніж місцеві.
2. Проте люди, які наводили приклади діяльності місцевих ГО, зазвичай могли щось сказати і про всеукраїнські. Це може свідчити про те, що імідж ОГС значною мірою залежить від помітності в медіях або від дуже активної роботи на місцях.
3. Найбільшу прихильність учасники висловлювали до громадських організацій, які допомагають найбільш нужденним чи людям, що потрапили в скрутні життєві обставини: онкохворі, діти-сироти, люди з інвалідністю, постраждали внаслідок певних зовнішніх подій (війна, стихійне лихо). Великою повагою людей на Заході та в Центрі користуються волонтерські організації, зокрема, які займаються допомогою армії. **Тобто, ОГС для респондентів за визначенням мають ознаки важливого донора суспільних змін. Можна припустити, що імідж ОГС в Україні великою мірою залежатиме від наявності чи відсутності відчутних результатів роботи та користі для людей.**
4. Найменш відомими поняттями для людей є «недержавні організації» та «донорські організації». Найчастіше з труднощами пояснення, що це таке й які логічні (що є родовим чи видовим поняття) та семантичні зв'язки (у яких соціальних контекстах вживаються) ці поняття мають із поняттям «громадські організації» стикалися учасники – жінки різного віку, люди середнього та старшого віку (пенсіонери) обох статей. Чим вищий рівень освіти та ерудиції демонстрували учасники, тим легше і чіткіше вони давали згадані визначення та пояснювали зв'язки між ними.
5. **Сприйняття протестів великою мірою залежало від рівня поінформованості людей.** Якщо учасники, які цікавляться суспільно-політичним життям, одразу розпізнавали маніпуляції, то менш обізнані громадяни піддавалися навіюванню та висловлювали негативні оцінки. Після демонстрації більш об'єктивних сюжетів їхні оцінки частково змінювалися в кращий бік.
6. Відповідно у групах у центрі країни (Київ, Рівне, Суми, Полтава, Прилуки) більшість учасників самостійно не вказували на громадські організації чи активістів як дійових осіб протесту під КСУ. Про це говорили лише ті учасники, які самі активно цікавляться суспільно-політичним життям країни і/або самі мають певний стосунок до громадського сектору.
7. У містах на півдні та сході країни (Дніпро, Херсон, Маріуполь) респонденти були схильні некритично сприймати негативне фреймування активістів та протестувальників, яким займалися проросійські телеканали
8. Привертає увагу відмінність між спонтанними, майже завжди позитивними чи позитивно-нейтральними відгуками учасників про громадські організації у першій частині обговорення та напруженістю й негативом, які починали переважати у оцінках людей після перегляду запропонованих телесюжетів.

Частина учасників, які співчували протестувальникам і погоджувалися з необхідністю боротьби із свавіллям влади та заради захисту інтересів громадян, висловлювалися проти дій, що, на їхню думку, мали ознаки насильницьких чи проявів агресії. Частіше таку позицію займали жінки та учасники старшого віку.

9. ФГД показали, що серед аудиторії, яка цікавиться суспільно-політичним, громадським життям, спостерігається попит на збалансовану, засновану на фактах інформацію. Ці люди звикли порівнювати новини з кількох джерел. Це означає, що чим більше в Інтернеті буде негативно забарвлених повідомлень про ГО, тим більше сумнівів вони породжуватимуть у людей. Також, слабка присутність у медіях знижуватиме увагу аудиторії до діяльності ОГС, розмір самої аудиторії буде скорочуватися лише до тих, хто прямо чи опосередковано залучений до їхньої діяльності.

10. Переважна більшість респондентів віддає перевагу Інтернет-ресурсам, в тому числі YouTube-каналам українських телеканалів. Молодь більше схильна до мозаїчного та спорадичного споживання інформації, покладаючись на розсилки через Телеграм-канали. Люди середнього віку частіше використовують Facebook, а молоді жінки – Instagram. Важливим джерелом стають місцеві Facebook-спільноти та групи, інтернет-представництва місцевих медій, які повідомляють про локальні події.

Основна частина

Думка громадян про «організації громадянського суспільства/громадські організації», «недержавні/неурядові організації», «міжнародні організації», «донорські організації»

У більшості учасників поняття «організація громадянського суспільства»/«громадська організація» (ОГС/ГО) асоціювалося із взаємною допомогою між людьми, із спільністю інтересів, спільним вирішенням певних проблем та добровільністю у виборі цілей та засобів діяльності.

Чоловік, Київ

Зараз ми з вами зібралися, щось обговорюємо з якоїсь тематики чи маємо спільний інтерес. Це по-суті ми вже можемо представляти себе як громадську організацію. Тобто не обов'язково навіть реєструвати її. Багато різних форм є у нас. Люди об'єднуються. Є інтереси, є громадські організації, є політичні партії, і фонди благодійні, ті ж самі організації. В наш час це дуже поширено. Люди комунікують. Мають певний інтерес. Тобто що таке громадська організація? Коли люди об'єднуються.

Жінка, Суми

Громадські організації повинні передусім представляти інтереси тих людей, які входять до цього об'єднання, а також громади певної, яку вони мають представляти, тому що зазвичай це ініціативні, активні люди, які вирішують проблеми не тільки своїх десяти людей, які входять в цю організацію, а проблеми, які існують в громаді.

Жінка, Львів

Я асоціюю з цим, коли, мабуть, люди збираються, організовуються. У них однакові погляди на те, щоб, мабуть, допомагати все-таки владі частково у вирішенні соціальних і громадянських питань.

У багатьох групах учасники пов'язували діяльність ОГС із підтримкою та допомогою простим громадянам. Саме за цим, особливим призначенням учасники відрізняли ОГС від органів влади та бізнесу. Тобто, люди за визначенням бачать ОГС донорами суспільно важливих сприятливих змін.

Жінка, Рівне

Громадська організація - це така організація, яка допомагає людям і психологічно, і матеріально, тому що зараз не всім легко живеться. І люди звертаються до такої організації, щоб допомогли не тільки матеріально, а й психологічно... Навіть бувають такі випадки, що людині вкрай тяжко. А якщо звернешся до такої організації, то там може й грошима допомагають. Є такі організації. І навіть психологічно.

Чоловік, Маріуполь.

Я сам не є членом. Мабуть, я не зможу розкрити повний сенс, але як я розумію, це організація, яка існує для того, що допомогти людям з їхніми життєвими проблемами. Наприклад, з працевлаштуванням або для відкриття якогось власного бізнесу. Або навіть, якщо люди звертаються зі своїми проблемами, можуть надати допомогу порадами або ділом. Це я наскільки знаю.

Іноді, учасники називали ознакою ОГС спеціальну, особливо вмотивовану діяльність членів таких організацій, спрямованість таких людей на зміни та на захист колективних інтересів або задля просування у суспільстві певних ідей. Часом висловлювалася думка, що найвищою формою громадської організації є волонтерство – служіння людям за рахунок свого часу та інтересів.

Проте, багато учасників, даючи подібні визначення ОГС/ГО, не завжди могли назвати конкретні приклади організацій. **Найчастіше учасники говорили, що чули про діяльність ОГС, але не стикалися з ними в повсякденному житті.**

Чоловік, Полтава

Объединение людей за каким-то определенным интересом, которые продвигают определенные свои идеи в общество.

Жінка, Суми

От є таке поняття, що громадська організація – це городські сумасшедшие, які змотивовані до змін. І я цим згодна. І громадські організації створюють спочатку під свою аудиторію. А потім, коли це є громадська організація, яка змотивована, то вона розширює свою діяльність на всю громаду. Захищають інтереси спочатку свої, свої родини. Своє оточення. А потім вони захищають все, і вплоть до держави.

Жінка, Львів:

На початках, це волонтерський рух, почалися ті розброди. І вирішили взагалі не афішувати себе. Тільки зараз ми так ніби волонтерський рух при церкві, при храмі.

Чоловік, Суми

До високих цілей я можу віднести таку діяльність громадської організації, члени якої витрачають більша частину часу діяльності організації на якісь речі... це волонтерство, це в тому числі може бути якась діяльність, як самопожертва. Пожертва часу за рахунок інших людей. Для мене це, наприклад, якісь гуманітарні місії, які не просто пов'язані зі збором речей, коштів і так далі. Тобто якщо до цього підходять, грамотно, змістовно і люди витрачають на це свій час, ніби вони ходять на роботу, але за це нічого не отримують, для мене це здається високою місією. Я маю приклад організацій, які займаються дітьми, що хворі на онкологічні захворювання.

Водночас, виникали ситуації, коли учасники розрізняли справжні та фальшиві громадські організації. Зокрема, несправжніми називали ОГС, які мали стосунок до певної політичної партії чи щільно співпрацювали із органами влади, поступово переймаючи корупційні навички. Також, висловлювалося застереження проти таких організацій, які створювалися виключно для особистої вигоди, або ж лобювання якихось своїх, незрозумілих для широкої громадськості цілей.

Жінка, Суми

Молодіжна організація партії Батьківщина, Молоді регіони... і так далі, і так далі. Це ті організації, які керовані, на мою думку. І таких було чимало на наших очах. Я їх називаю кишеньковими, тому що вони не є самостійними, на мою думку. Вони є керованими і створюються для того, щоб піарити ідеологічно цю структуру, яка над ними стоїть. Якщо ми говоримо про Молоді регіони, то ми знаємо, що вони просували інтереси Партії регіонів і як би рухали їх у молодіжне середовище.

Чоловік, Суми

Ми розуміємо, що громадські організації можуть мати так само свої фонди, можуть мати своє фінансування. В тому числі це може використовуватися для незаконної

наживи. Є різні схеми виводу коштів з таких фондів. В тому числі це може використовуватися так. Різноманітні благодійні фонди створюються.

Жінка, Одеса

Я могу сказать про Союз Афганистан и Союз Чернобыль. Мой муж – первый афганец Советского Союза, с 1979 года, первый чернобылец, он в команде смертников тушил реактор, и человек, который выжил, человек, которому есть, что рассказать. Он в работе этих организаций участия не принимает. Это коррумпированные организации. Они сотрудничают с теми представителями власти, которые сочетают свои должностные полномочия с бизнесом. Власть ими манипулирует: когда нужно афганцев привлекает, когда нужно – другие силы. Я считаю, что это проблема наших общественных организаций. Они, не имея ресурса, просто продажны. Ими манипулируют, и они манипулируют теми членами, которые состоят у них. Зачастую.

Чоловік, Прилуки

Я розбив би, перед тим, як відповідати, трошки ці організації за якимись ознаками. Це формальні, наприклад, організації. Формальні, які створені владою, або в спадок від Радянського Союзу лишилися. Це ті ж самі профспілки, це ті ж самі ветерани. Офіційні оці ветерани. Це громадська організація, але тим не менше, вони годуються владою і обслуговують її. Профспілки в більшості обслуговують владу, тому що це державна організація, або роботодавців. Тобто це формальні організації, які комусь треба. Хто годує, той замовляє музику.

Чоловік, Дніпро

Але є ще одна категорія громадських організацій, яка, скажімо так, викликає неоднозначне взагалі ставлення в суспільстві. Це **організації професійних революціонерів, активістів, які живуть виключно на гранти**. І от їхня діяльність є, м'яко кажучи, деструктивною. Тому що якщо хтось похвалить мені хоч одну реформу, яка робилася за участю тих організацій, я буду дуже вдячний. Я можу багато на цю тему говорити, але може, як буде час, я потім то розкажу і на конкретних прикладах, і на пальцях покажу той великий рівень їхнього інтелекту, який я, на жаль, збагнути не можу.

Чоловік, Львів

Є ще дві організація які допомагали одному львівському бізнесмену. Він сам створив власний фонд. Він був депутатом міської ради і він пробував ще раз туди зайти через округ Сихів, от там, де військовий завод. От він якраз там і ставив нові двері, вікна на сходових драбинах. Але там виникла така проблема, що все було дуже добре. Там навіть була створена місцева така локальна організація. І коли вони дізналися, що він іще хоче іти на вибори, вони його відсікли. Це була така агресія до політиків, до влади.

Переважно позитивний досвід та враження про ОГС мали учасники, які самі стосуються роботи в ОГС чи отримувачами послуг/допомоги від ОГС. Об'єднувала їх оцінка слабкості держави/уряду, чиї функції їм доводилося виконувати. Реципієнти також вказували на більшу адекватність ОГС порівняно з органами влади.

Жінка, Одеса

ЮНИСЕФ совместно с государством создали определенные кризисные центры для женщин и вообще для любого человека, там и молодые девушки были, и мужчины попадались. Да, они вырывают человека из семьи такой, но они не дают ничего дальше: разводы, юридические, социальные проблемы. И мало того, что он борется с психологическими проблемами, вырываясь из круга ада, в котором он жил, плюс ему еще приходится бороться с государственными законами, бюрократией и многим другим

Привертає увагу, що активні та обізнані громадяни висловлювали та погоджувалися із думкою про те, що на сьогодні **не існує ефективного механізму взаємодії ОГС та влади** в Україні. А в деяких регіонах (Одеса) мова йшла про **пасивність та патерналізм мешканців** як про велику перешкоду для розвитку ОГС.

Чоловік, Одеса

Нагальність напрацювання механізму співпраці громадянського суспільства і влади, влади і громадянського суспільства назріла. І якщо ця влада може не зробити, то наступна влада обов'язково прийде до висновку: да, потрібно, потрібно міняти форми, методи взаємодії з громадянським суспільством, прислуховуватися до цих інтересів. Ми ж знаємо по своїй Спілці офіцерів України, як верхнє керівництво робить завжди те, що йому зручно. А тут якось знаєте, як камінець у черевик попав і муляє. От так ми муляємо їм

Жінка, Одеса

Я еще добавлю, что да, мы обвиняем часто власть. Но у нас менталитет. Я могу судить по нашему дому, в который мы заселились. Вот не работает лифт, какие-то коммунальные проблемы. Я сижу и жду, когда придет мой сосед и что-то сделает для меня. Кто позвонит первым? Я сижу и жду, что кто-то решит мою проблему. Я подожду, мне плохо, но я потерплю, когда найдется какой-то человек, который начнет решать мою проблему. Это проблема слабости наших инициатив всех

Думки респондентів розділились стосовно оцінки впливу громадських організацій на місцеву та центральну владу. Якщо частина говорить про те, що ОГС виступають основними двигунами змін, то інші переконані в тому, що загальний вплив їх є мінімальним.

Жінка 1, Дніпро

Вплив цих громадських організацій на нашу владу дуже невеликий, тому що вигравали суди, наприклад, у питанні подорожчання проїзду. І поки йшли суди, це було дуже довго. І коли вже громадська організація виграла суд, то виявилось, що там уже два рази змінилися тарифи. І тому це рішення суду не було вже дійсним.

Жінка 2, Дніпро

Я раніше також цього не розуміла: що вони роблять ці громадські організації, навіщо вони взагалі потрібні? Зараз, коли я в ній знаходжуся, я розумію навіщо, як, чому і що це реально потрібно. Тому я вважаю, що потрібно залучати громадян до цієї роботи, щоб вони знали, як це все працює.

Реагуючи на поняття «міжнародні організації», учасники переважно називали міждержавні об'єднання (ООН, ЄС). Значно рідше – громадські міжнародні організації, згадуючи Міжнародний Червоний Хрест чи ГРІНПІС.

Молоді учасники, особливо студенти, які навчаються на гуманітарних факультетах, були практично завжди краще обізнані за однолітків учасників середнього та старшого віку. Вони, зокрема, **згадували організації навчального обміну** чи ті, які створюють можливості для стажування та навчання за кордоном, як-от AIESEC.

Чоловік, 19 років, Київ

Міжнародні – це власне великі організації, ті, що займаються своєю діяльністю поза межами країни, вони мають свої представництва в різних країнах. Тобто це може бути, наприклад, Amnesty International, це може бути ПЕТА, це може бути Грінпіс, це може бути Червоний хрест той самий, який власне свої цілі ставить не в одному суспільстві, а в усьому світі. Тобто без меж. І власне вони користуються різними грантами, може також державними, як я це бачу, я можу помилятися, для того, щоб досягти своїх цілей.

Чоловік, Маріуполь.

Перше, про що я гадаю, коли думаю про міжнародні організації в Маріуполі, в мене приходить на думку Червоний Хрест. Навіть ми не співпрацювали з ним, як студенти, але ми багато разів були на їхніх тренінгах, наприклад. І це дійсно такі речі, про які кажуть – хай би не знадобилося, але краще знати.

Жінка, Херсон.

Мені здається, що це є організації, які займаються проблемами, які хвилюють все суспільство. Глобальні – потепління, забруднення, щось от таке.

Чоловік, Маріуполь:

Перше, про що я гадаю, коли думаю про міжнародні організації в Маріуполі, в мене приходить на думку Червоний Хрест. Навіть ми не співпрацювали з ним, як студенти, але ми багато разів були на їхніх тренінгах, наприклад

Водночас більшість учасників чули вперше словосполучення «неурядові/недержавні організації» (НУО/НДО). Серед тих, хто чув таке поняття, найчастіше звучала думка, що це насамперед, означає незалежність від державного утримання та підпорядкування. Окрім ГО до НУО учасники часто відносили релігійні організації та професійні спілки. Одиниці вважали поняття НУО таким, що охоплює всі ГО або є тотожним ГО в певних випадках.

Поняття «донорські організації» також викликало труднощі з визначенням та поясненням цілей та засобів. Зокрема, час від часу у групах поняття донорства асоціювалося із медичною сферою (Київ, Полтава) та допомогою хворим. Так само абсолютна меншість учасників говорили про донорські організації як такі, що надають допомогу іншим ОГС чи допомагають втілювати певні проекти. Серед донорських організацій, які називались найбільш часто, можна виокремити USAID та Фонд «Відродження». Серед українських фондів найчастіше називався Український культурний фонд.

Чоловік, Рівне

Основний аспект робиться на донорстві, тобто що ця організація надає якусь допомогу без можливості отримати щось взамін. Я більше акцентую увагу саме на благодійних організаціях, але можна назвати донорські, наприклад, Фонд Олени Пінчук чи Фонд Відродження. Це ті донорські організації, які підтримують якісь проекти, або певні заходи.

Чоловік, Полтава

Донорские организации – это, видимо те, которые спонсируют какие-то гражданские организации в Украине. Допустим, мои друзья часто участвуют в различных проектах, которые финансируют европейские организации. Они выделяют деньги. Происходит проект. По-моему, Еразмус вот этим занимается. Они выделяют деньги. Я представляю, что это именно такая организация.

Проте, час від часу в дискусіях висловлювалася думка про те, що співпраця між українськими організаціями та міжнародними зумовлена пошуком матеріальної вигоди та корисливим інтересами.

Жінка, Одеса

Биосферный заповедник "Дунайские плавни" начал первым работать с Всемирным фондом охраны природы. И их сотрудники первыми поехали на стажировку в Голландию. И после этого этот биосферный заповедник получил грант, и он начал развиваться. Оборудование они получили, поддержку финансовую. Не без того, что и Фонд тоже имеет свои интересы. Они там отмыывают деньги по своим там... Не без того.

Жінка, Дніпро.

Тому що якщо ми говоримо про той самий Альянс громадського здоров'я – це здоровезний міжнародний фонд, який виділяє гроші на протидію розповсюдження ВІЛ-інфекції, туберкульозу, гепатиту. Він опікується як кризовими групами населення, так власне вже і людьми, які живуть з ВІЛ для того, щоб мінімізувати цю загрозу розповсюдження. **Громадські організації, які заходять на українських простір, вони тут собі обирають українських керівників. І не стирити грошей в міжнародної організації, і не заничкарити їх собі десь на кишеню, і пустити їх на добру справу – це розумієте, просто неможлива штука.** Я приблизно бачу, спілкуючись з представниками цієї організації з-за кордону, я розумію, яке це фінансування, яке бюджетування, і я знаю, як пишуться ці звіти для Європи.

Інший проблемний аспект: **навіть якщо учасники знають назву певних міжнародних організацій, це не завжди означає, що вони мають правильні й точні знання про сферу їхньої діяльності чи можуть пов'язувати їх із конкретними діями.**

Чоловік, Дніпро

Є така організація Карітас. Відома вона. Я кілька разів з ними перетинався, якісь пресконференції, якісь фуршети. Але в біса, що вони роблять конкретно, окрім якихось загальних слів "добро сіє добро"? От я пригадую – я не пам'ятаю. Вони навіть щось, хтось мені на ефір їх приводив, і так і не зрозумів, про що ця організація.

Жінка, Дніпро

А можна я додам? Влад, ще не вистигла розмова. Я тобі більше скажу: ми з Карітасом працювали два роки. Ми теж не зрозуміли, чим вони займаються. Ну тобто ми їх залучали до якихось...

Під час дискусій можна було помітити **відмінності між знаннями учасників різного віку про діяльність конкретних українських організацій громадянського суспільства:**

- Людям старшого віку зазвичай було важко назвати точні назви організацій. Водночас ця аудиторія найчастіше прихильно оцінювала такі організації, що займаються допомогою хворим, нужденним, армії.
- Молодь частіше наводила приклади власне молодіжних та природоохоронних ОГС.
- Учасники (незалежно від віку та статі), які цікавляться суспільно-політичним життям країни, легше і повніше висловлювали свою точку зору про обидва поняття – ОГС та донорські організації й навіть наводили правильні приклади.
- **Кидається в очі досить висока поінформованість громадян про місцеві ГО. Втім, люди найчастіше називали організації, які надають допомогу, тобто, часто виконують функції, з якими не справляється державна влада.** Наприклад, підтримка молоді («Ліга змін», Суми); примирення та порозуміння щодо

історичних питань («Українсько-польській дім», Суми); матеріальна і психологічна допомога бідним («Благодійність», Рівне); охорона правопорядку («Самооборона Одеси», Одеса); підтримка і захист жінок, що постраждали від домашнього насильства («Дорога к дому» та «Розірви коло», Одеса); волонтерські фонди («Корпорація монстрів», Одеса); підтримка онкохворих ВІЛ-інфікованих («Життя плюс», «Разом за життя», «Ковчег», Одеса); турбота про безпритульних тварин («Кошкін дом», Одеса)

- Суспільно-важливі напрямки діяльності ОГС, які згадували найрідше: тема підтримки жінок у скрутних ситуаціях (Рівне, студентка); опіка історичною пам'яттю, культурною спадщиною (Київ, чоловік середнього віку, активіст; Полтава, чоловік); створення культурних проєктів та спілок митців (Суми, чоловік); просвітництво, освіта дітей у сільській місцевості (Суми, жінка); допомога наркозалежним (Одеса); сприяння обороні країни (Одеса).
- Українські ОГС, які неодноразово згадувалися учасниками у різних містах: Чесно, ОПОРА,
- Донорські організації: Відродження, Фонд Олени Пінчук, Фонд Сороса, USAID, Еразмус, окремі німецькі штафунги (Бьоля, Науманна, Аденауера), Український культурний фонд.
- Міжнародні громадські організації. Найчастіше згадувалися організації природоохоронного спрямування: ГРІНПІС, ПЕТА, Світовий фонд захисту дикої природи (WWF)

Джерела інформації про суспільне життя

Головним джерелом для отримання інформації на суспільну тематику в цілому та про ОГС зокрема для більшості учасників є Інтернет медіа. Спостереження у різних групах дозволяють вийти на такі узагальнення:

- Підписка на Телеграм-канали від інтернет-сайтів є найпоширенішим джерелом доступу до молодіжної аудиторії. Якщо молодих учасників щось у заголовках новин цікавило, вони або переходили за посиланнями, або починали самостійно шукати інформацію з різних джерел, щоб отримати інформацію та скласти власну думку.
- Окремо варто виокремити нішу аналітичного та просвітницького контенту, який активно розвивається в YouTube. Декілька разів згадувались канали «ім. Т. Г. Шевченка, Телебачення Торонто тощо.
- Facebook є важливим джерелом для учасників середнього віку та частини пенсіонерів (людей з вищою освітою). Вони переважно є учасниками місцевих, локальних спільнот чи груп, у яких йде обговорення місцевих подій.
- Instagram найчастіше згадували молоді жінки.

- В YouTube молоді чоловіки та жінки переважно стежать за улюбленими блогерами чи телепрограмами (наприклад, Шарій, Телебачення Торонто, Портніков, блог «Мокрик по живому»)
- Телебачення є джерелом інформації переважно для пенсіонерів.
- Водночас місцеві телеканали та їхні сюжети в YouTube молодь та респонденти старшого віку згадували в Одесі та Полтаві.
- В кожній групі були учасники, які довіряли виключно думці своїх рідних чи друзів, а не медіям.
- Жінки – учасниці різного віку та молоді чоловіки більш схильні взагалі уникати інформації про ситуацію в суспільстві.
- Учасники середнього та старшого віку частіше називали сайти-агрегатори (Ukr.net) як джерела отримання інформації про події.
- Серед Інтернет-ресурсів учасники у різних групах часто згадували: Українську правду, Укрінформ, Уніан, Радіо Свобода, Цензор.нет, Гордон, День, Дзеркало тижня.
- Інколи учасники згадували ресурси, які перевіряють достовірність новин (VoxCheck, Тексти)
- Серед телеканалів: Еспресо, Прямий, 1+1, ТРК Україна, ток шоу Шустера.
- В окремих містах (зокрема у Львові) присутні потужні місцеві ЗМІ, які користуються попитом (наприклад Zaxid.net, Gal.Info, Перший Західний, Збруч). Навіть у менших обласних центрах таких як Херсон, Суми, Рівне, Полтава, також є свої медіа, які часто користуються попитом.

Часом учасники відкрито говорили про **втому від великого потоку інформації та про прагнення навмисне відгородити себе від негативних новин**, особливо після початку пандемії

Жінка, Полтава

Интернет сейчас, как большая помойка. Это мое личное мнение. Но вот если следить за новостями, то мы стараемся за ними не следить. Не смотреть, что происходит: обвалилось, умерло, сгорело... Вот это сейчас не актуально. Для того, чтобы сохранить свое личное здоровье и свой эмоциональный фон, у нас наложен табу на поток информации. А в принципе, если что-то необходимо, например, по работе, конечно, это Интернет.

Під час ФГД у Полтаві кілька учасників висловили цікаве спостереження про переваги YouTube над телебаченням. YouTube дозволяє: відкласти перегляд, розбити перегляд на частини чи проглянути один матеріал кілька разів. Тобто, класичне телебачення програє таким ресурсам саме через зростаюче прагнення людей контролювати потік інформації та дозувати новини, залежно від обставин.

Чоловік, Полтава

Почему черпать информацию из интернета гораздо безопаснее, чем из телевизора, потому что там ты можешь прочитать об одном и том же событии из разных источников. Ты можешь прочитать что-то, остановиться, подумать, потом читать дальше. У тебя есть время, чтобы всё это осмыслить. В телевизоре у тебя этого времени нет. Тебя просто ведут быстренько за ручку, не дают возможность остановиться и подумать. Тут же накладывается звуковой определённый ряд для соответствующего настроения и видеоряд. Поэтому, с точки зрения зомбированности, телевизор гораздо страшнее интернета.

Водночас респонденти, які говорили про перегляд різних медій для самостійного аналізу різних точок зору та їх порівняння не завжди могли назвати приклади таких джерел. Тому варто ставитися до таких тверджень обережно, оскільки це може бути прикладом завищеної самооцінки власної медіаграмотості та намагання дати соціально схвальну відповідь.

Ставлення про висвітлення громадянських протестів у медіях (телесюжети)

Під час фокус групи учасникам було запропоновано переглянути три телесюжети з двох телеканалів (НАШ, UA:Перший) та YouTube-каналу української редакції «Радіо Свобода». Спочатку учасники переглядали сюжет, знятий ТК «НАШ», який містив ознаки та прийоми маніпуляції інформацією про протести. Далі йшов сюжет «Радіо Свободи», в якому демонструвалися рішучі дії протестувальників (перекидання шин, запалювання і метання фаєрів, гучне скандування гасел). Зрештою, учасники дивилися репортаж Суспільного мовника з найбільш розлогим та підкреслено відстороненим коментарем журналіста про мотиви, цілі та дії учасників протесту. Після кожного сюжету учасникам пропонувалися поділитися своїми думками і враженнями.

Таким чином, можна було спостерігати за тим не лише як змінюються настрої у групах, а й як учасники реагують на маніпулятивний сюжет (НАШ); на сюжет де багато рішучих дій і бракує пояснення контексту події (Радіо Свобода); сюжет, в якому дотримані журналістські стандарти та пояснюється, що відбувається в кадрі (Суспільне мовлення).

У цілому більшість учасників за підсумками перегляду всіх відео матеріалів схилилися до підтримки протестувальників. Однак емоції та відгуки людей мінялися залежно від переглянутого контенту.

Зокрема, багато учасниць – жінок мимоволі говорили про страх як основне почуття, що виникло після побаченого, а також страх через агресію .

Жінка, Рівне

В мене страху більше, напевне, на реакцію людей, як люди реагують на якісь закони, на діяння влади нашої. Тому що часом це може переходити у щось найгірше. От як Майдан, з чого це все вилізло і потім які були наслідки цього. Оце мені швидше страшно.

Втім після показу телесюжетів із неупереджене висвітленням із дотриманням журналістських стандартів, поясненням контексту подій у частини стурбованих ставлення змінювалося на краще.

Жінка, Київ

Насамперед хочу зазначити, що оцей рівень напруги спав. Коли тобі показують щось більше, ніж протести і радикально налаштованих частину протестувальників, то вже ти розумієш, що є якась глибша сторона у цьому всьому.

Жінка, Суми

Розумієте як, з другого сюжету (Радіо Свобода – прим. мод.) складається враження, що вийшли з насильницькими настроями захищати якісь свої незрозумілі права. Таке враження складається із сюжету. Але з третього сюжету я вже розумію, що це люди, які їдуть з конкретними цілями, які стосуються кожного з нас і мене в тому числі. І третій сюжет сприймається мною як ніби щось таке величне, що аж самій хочеться піднятися і йти захищати свої права, свободи і таке інше. Цей страх, звичайно, присутній, як і на перших двох сюжетах. Але я вже знаю, за що я йду.

У багатьох групах на Заході та Центрі України були учасники, які одразу розпізнавали маніпулятивність сюжету «НАШ» чи «ZIK»: вказували на різноманітні прийоми ведучих та репортера, спрямовані на засудження протесту, викривлення інформації про протестувальників, їхню поведінку та мотиви.

Чоловік, Суми

Мені здається, що сюжет зроблений абсолютно непрофесійно. Чому? Тому що, по-перше, хто ці люди, які зібралися, ми не знаємо. Основні події відбулися до того, як кореспондент прибув на місце. Тобто ми не бачимо тут ні фаєрів, нічого такого. Ну і не дуже зрозуміло, навіщо вони зібралися і чого вимагають. І замість коментаря журналіста чи кореспондента ми мали почути їхню думку. А ми її не чуємо абсолютно... Це зроблено для того, щоб у людей склалася думка, що це якийсь натовп, який легко підбурити - а чого вони там зібралися, ми так і не розуміємо. Тобто створити негативне враження про цю акцію.

Чоловік, Прилуки

"Наш" - це Мураєв проросійський. По-друге, тут те, що журналіст намагався обгадити (я теж не люблю ні Шабуніна, ні Стернена, але), намагався накидати якомога більше каміння в бік Шабуніна, Стерненка, "Голосу". Якщо аналізувати сюжет, то на фоні абсолютно спокійного протесту, який перейшов вже у спокійну стадію, ну це я знаю, оскільки бачив попередній сюжет. Він нам розказує якісь дивні і дикі речі на фоні

абсолютно спокійного протесту. Знову намагається підмінити поняття, не розказуючи, в чому суть. Ну, це чиста пропаганда. Пропаганда, яка погано зроблена.

Водночас у частини учасників, які нічого не знали про подію, сюжет «НАШ» викликав негативне ставлення до протестувальників, підштовхував до думки про безглуздість та замовний характер акції.

Жінка, Полтава

Я хочу сказати, що такі інтерв'ю викликають один негатив. Тому що вийшли вже явно в нашій країні одні проплачені люди. Кого цікавлять ці декларації про корупцію і тд. Не можуть в державі прийняти закон, де було б чітко написано, хто повинен подавати які декларації, яка категорія службовців. Звісно, що це повинні подавати державні службовці вищого рівня, далеко не нижчого рівня. А ті, хто вийшов туди, це люди, які взагалі не знайомі з тим, проти чого вони туди вийшли. От чесно, у мене від цього один негатив.

Обговорення сюжету телеканалу «НАШ» мало певні закономірності. Спершу, респондентам він видавався як інформативний, збалансований і такий, який викликає довіру. Пізніше, після певних критичних зауважень окремих респондентів думки в групі починали змінюватись і звертатись увага на маніпулятивні прийоми та суперечності. Однак, якщо припустити, що отримання інформації відбувалось без подальшого аналізу, то сюжет телеканалу «НАШ» на початках отримував найкращі оцінки від респондентів, особливо на Сході та Півдні (у Дніпрі, Херсоні та Маріуполі).

Жінка, Дніпро

Це журналістський сюжет. Тут все розказали, все показали. А там невідомо які люди покричали, покидали фаєри і все. А тут повна інформація і інформативно донесено, що там відбувається. Це якщо говорити про сам сюжет.

Чоловік, Дніпро

Да, действительно, намного более информативней сюжет, но всё-таки нескольких моментов я не понял. Особенно, когда ведущий спросил журналиста, не хочется ли ему камень кинуть. К чему это? Ну всё равно присутствовали какие-то субъективные суждения, чего не ожидаешь увидеть в выпуске новостей. В целом чувствуется, что была цель больше дать информацию, а не эмоцию, как в предыдущем видео.

Чоловік 2, Дніпро

Мене дуже здивувало, що колеги сказали що це більше сюжет інформативний. Тому що цей сюжет менше інформативний, ніж попередній. Тому що навколо чого будуються всі

ці сюжети? Про те, що Конституційний суд скасував норму про відповідальність за чиновницькі декларації. А про що був цей сюжет? У попередньому сюжеті я вжив слово упирі. А тепер прийшли націоналісти, радикали, Стерненко і так далі. І зараз вони будуть захоплювати. Це вже не просто маніпуляція, це пропаганда, це вже відведення суспільної уваги, переміщення фокусів, зміщення теми. Тобто ми тут маємо один інформаційний сюжет, але це інформація, яка взагалі не стосується реальної проблеми, яка стала реальною причиною отих самих мітингів, організованих чи будь-яких, стихійних, під Конституційним судом. Це неінформативний сюжет взагалі.

Жінка, Херсон

Коли журналіст спокійно розповідає і його більш-менш чутно, тоді якось це все нормально сприймається. Хоча тут таке враження, якби попередні відео були б одне за одним, то тоді було б зрозуміло, що відбувається в цілому. Тому що тут він вже сказав, що вимагають відставки судді Конституційного Суду, а тоді було президента. Спочатку були одні вимоги, потім приїхали активісти і почали повторювати інші вимоги, що акція не виглядала як спланована. Отаке. Тобто якби оці два відео об'єднати, то була би повна картина.

Чоловік, Маріуполь

Я хочу знову відзначити різницю між зображеннями іноземних ресурсів та наших, бо я бачу по сюжету, наскільки спокійніше була поставлена ситуація. Так, було сказано - тут були димові шашки, тут були агресивні настрої, зараз у нас перерва, ну, емоційна. Тут не було вже якоїсь важкої музики і саме емоційного супроводу новини. Початок сюжету був з тим, як ведуча задає ключові питання до кореспондента, і ми бачимо цю структуру - що, де, нащо

Чоловік 2, Маріуполь.

У мене щодо цього сюжету якісь суперечливі думки. З одного боку, ситуація в принципі зрозуміла. Але я хочу все ж таки відзначити, що тут ми не бачимо контексту в плані, що відбувається. Тобто вони пояснюють такі речі, що хтось прийшов, що буде зміна, що наступ новий. А щодо рішень Конституційного суду України ми нічого не чули - що там він прийняв, чому вони встали, незрозуміло. Сам журналіст був трішки суперечливий на початку і вкінці, тому що то наступ буде чи він не буде. У мене не склалася картина того, що реально відбувається. І я не побачив, який сенс від цього нам треба зрозуміти. Про напруженість ситуації - то зрозуміло, але навіщо він про Стерненка там згадує, про когось ще. Як це змінює ситуацію, це класно чи не класно, тобто ніяких коментарів. Навіщо нам це знати, крім того, що там напруження якість, незрозуміло. У мене це відео викликає в цілому відчуття того, що я не розумію, що відбувається.

У кількох фокус групах учасники називали маніпулятивним і сюжет, виготовлений «Радіо Свободою». Зокрема, учасникам не подобалося, що акцент робився на показово агресивні дії протестувальників і що протестувальники протиставлялися владі. **Зі слів учасників випливало несприйняття того, що телебачення навмисне робить «чорно-білу» картинку, проте різні медії робили різні акценти та ставали на бік протилежних сил, тоді як мали пояснювати глядачам, що відбувається насправді.** Деяко відмінні позиції були тільки у респондентів зі Львова.

Чоловік, Маріуполь

Якщо такий ролик подивишся, то мабуть, і сон пропадає, що твориться у нас в країні. Взагалі у мене таке бачення наших новин, що показують по телебаченню, що ці новини хочуть залякати людей, щоб вони постійно були у тривозі. А з цього ролика, який ви показали, якщо не знаєш переддверіє події, то взагалі нічого не зрозумієш. Я даю гарантію, що більше половини людей, які дивилися, особливо старшого віку, старі люди, вони нічого не зрозуміли. Їм тільки страшно стало, що знову робиться на Майдані, що там і стріляють, і палять тд. Якщо висвітлювати якісь події, то потрібно якось розповідати, пояснювати людям, що це відбувається і у зв'язку з чим це відбувається.

Чоловік, Суми

Це два різні сюжети - один зроблений професійно, другий - майже професійно. Але цілі у них одні і ті ж. Хоча і діаметрально протилежні. У першому випадку нам доносилися негативна інформація про мітингувальників, у другому випадку - проти Конституційного суду. Все-таки обидва сюжети працювали на наші емоції, а не на наш розум.

Чоловік, Полтава

Он (сюжет Радіо Свободи – прим. мод.) правда к журналистике не имеет никакого отношения, но зато четко сделан по сценарию. Там всё прописано. Сначала негатив, который стал агрессией, который потом переходит в "а мы как вроде бы ничего и не собирались делать, просто предупреди". То есть ты начинаешь уже чувствовать к ним симпатию. А потом симпатия усиливается, появляется Притула - положительный образ. И мы всё больше и больше как бы становимся на стороне этих протестующих. Но это был просто театр. Тут журналистики не было. Хотя, с другой стороны, это был ролик для Ютуба. Но в целом я на стороне протестующих после этого сюжета.

Чоловік, Львів.

Я бачив це. Воно більш об'єктивне. Там немає певних коментарів. Там немає певної думки, ти сам робиш висновок з того, що тобі написали.

Стосовно звинувачень у маніпулятивності, то вони лунали стосовно й інших сюжетів, зокрема і Суспільного.

Жінка, Маріуполь

Якщо про минулий сюжет казали, що він є маніпулятивним в якійсь мірі, то я вважаю, що саме цей сюжет є прикладом маніпулятивності. Якщо ми бачимо, як відповідала дівчина, там є дуже багато питань до формулювання мови. Бо я бачила, як отак відповідають люди на вулиці, навіть сама відповідала, і це трохи розбігається із реальними відповідями людей. Емоційний настрій. Є враження, що сюжет був розфарбований настроєм, який задавався йому штучно.

Чоловік, Полтава

Если первый ролик (НАШ – прим. мод.) был скорее непрофессионализм людей, который его снимали, второй (Радио Свобода – прим. мод.) - слишком профессионально, может быть, сделан, но второй воспринимался приятно, как бы ты уже был настроен положительно, а тебя ещё и подтолкнули, а третий (Суспільне – прим. мод.) - опять же началась эта музыка, этот негатив, этот штамп со студентом, который стоит с плакатом. С одной стороны, он вроде бы говорит правильные вещи, но ты ему не веришь. Какой-то он такой не настоящий... Потому что в начале как-бы и веришь ему, а потом в какой-то момент перестал верить.

Також, варто звернути увагу на низку особливостей сприйняття телевізійного зображення протестів серед певних категорій учасників:

- 1. Люди старшого віку та жінки частіше за інших висловлювали занепокоєння діями протестувальників, що виглядали чи здавалися занадто радикальними.**

Жінка, студентка, Київ

Я радше стурбована ситуацією, яка відбувається, як реагують люди і наскільки в них вривається терпець з будь-якої, навіть маленької події. І напевне - страх, що є прецедент і він переросте, як це вже було в 2013 році, що люди зараз абсолютно нетерпимі до будь-чого, що не влаштовує або посягає на загальну їхню свободу...(страх) радше за майбутнє країни і, звісно, далі вже йде моє життя, я доволі молода людина, я хочу жити в цій країні, я хочу народити тут дітей, і щоб у них була якась освіта і спокійне дитинство хоча б.

Жінка, студентка, Рівне

Враховуючи зараз ситуація з коронавірусом, я вважаю, такі форми трохи недоречними, тому що люди повиходили, це велике скупчення людей, а потім закриваються ресторани, малий бізнес і тд. Тобто я вважаю, що саме зараз, в даній ситуації із коронавірусом, коли у нас така статистика, такі надзвичайно великі скупчення людей...А потім у нас локдаун, все закривається.

- 2. Часом жінки середнього та старшого віку критикували протести за надмірне спрощення проблем та надмірний галас. Для цієї аудиторії протести ставали «свідченням» того, що в країні відсутнє право і порядок, що країна знову**

наближається до небезпеки, яка загрожує молодшому поколінню, їхнім дітям та онукам.

Жінка, пенсіонер, Київ

Наприклад, чому декларації не змінили. Це стосується парламенту. Є ж у нас люди, які повинні виконувати таку роботу. Якщо я інженер, я не пхаю свого носа туди, чого я не знаю. Не піду я там кричати - чи треба чи не треба залишити такі питання. Я свої суто професійні питання звикла вирішувати. У мене до них є навик, розум, вміння. Чого такі питання, юридичні питання, причому не прості, виносяться на вулицю. І там треба покричати, щось запалити, побити. Для чого? Це питання тільки для професіоналів.

Жінка, підприємець, Полтава

По этому видео сложилось впечатление, что сюда просто согнали студентов. Просто очень много было людей от 20 до 25 лет. У меня много знакомых такого возраста друзей, и я сомневаюсь, что кому-то из них были бы интересны вот именно эти поправки в Конституции. Если примерно взять людей, кому реально было бы это интересно, то их там было человек 20-25. А остальных туда просто пригнали. Изначально оно было похоже на какую-то молодёжную тусу. То есть просто все кидают фаера, анархия полная. Они кидали покрышки. Полиция бездействует. Можно подурачиться - ничего не будет.

3. **У кількох випадках деякі учасники, переважно чоловіки, звертали увагу на те, що в телесюжетах (ВВС, Суспільне мовлення) звукова доріжка нагнітала тривожність, спонукала до негативних думок про зображені події.** Таким чином чоловіки реагували на слова жінок-учасниць про те, що показані протести є надмірно агресивними. Тобто, чоловіки – учасники намагалися зрозуміти і пояснити, чому мирні, на їхню думку, протести були так сприйняті іншими учасниками дискусії. **Проте, за спостереженнями модераторів, не можна заперечити, що тривожна музика, яка була використана у неманіпулятивних сюжетах, справді додатково напружувала частину учасників.**

Чоловік, Дніпро

От ВВС показало реально «упирів» під Конституційним судом. Ця музика, оці фаєри. І при цьому я собі подумав, яка форма цього сюжету, до чого він. Це могло бути міжпрограмна перебивка, типу "Дивіться у нас сьогодні більш детально". Але ні. Тому що такі речі робляться дуже швидко, а там серйозний монтаж, там серйозні титри. Тобто я бачу, що це штучна робота, підготовлена, і це відверта маніпуляція - показати упирів під Конституційним судом.

Жінка, Полтава

Ну а третій (Суспільне мовлення – прим. мод.) - вот такая агрессивная музыка, всё показано с ракурса негатива. Голос оператора напряженный. Это всё с самого начала

вселяет желание нажать кнопку и остановить это всё. Не хочется это всё смотреть. Вот какая-то подборка всего - музыки, голоса, кадров - в негативном аспекте. Фото такое не хочется смотреть, такое не хочет поддерживать. Потому что в этом видится агрессия, какой-то беспорядок.

Жінка, Полтава

Это киношный момент, мы знаем, как в фильмах ужасов, когда начинается страшная музыка, то сейчас что-то произойдет. Такое же нагнетание происходит и здесь. Это не очень хорошо. Естественно, смотря с какой целью они это делали, но как для обывателя, как для зрителя, это очень неприятно, и ты не вникаешь в сюжет.

4. **Чоловіки середнього віку**, які під час обговорення продемонстрували обізнаність із суспільно-політичним життям і/або чітку особисту позицію, **вказували на те, що засоби та дії протестувальників були спрямовані не на вирішення певної проблеми, а на привертання уваги медій задля більшого тиску на владу**. При цьому, такі методи не засуджувалися й сприймалися як належне. На противагу, **серед жінок такі показові, демонстративні дії не мали відгуку**.

Чоловік, Київ

Ви зрозумійте, що ці люди створюють певну картинку для того, щоб повернути до себе увагу. Тому що, якщо вони прийшли і сіли на лавочку, посиділи, і не перекрили... Чому люди перекривають дорогу? Щоб створити певний колапс і повернути до себе певну увагу.

Чоловік, Суми

Щодо ставлення до учасників акції, то я взагалі-то проти і шин, і фаєрів, але я розумію їх. Я розумію, чого вони це застосовують, бо інакше не було б і сюжету на телебаченні. Тобто це така їхня спроба повернути увагу всієї України до цієї ситуації.

Жінка, Львів

Якби це було просто таке якесь, без заворушок, то журналістам, очевидно, не було б цікаво. Журналістам завжди цікаво показати такий варіант. ... Якщо там працюють якісь люди, які підбирають, хто буде виступати, хто що має сказати, коли, починаючи від музики і закінчуючи світлом, образом, одягом, то воно все дуже впливає. І виходить, що нас тримають за "дурепочку". Ну подивіться, це цікаво, але суті, що там до чого, ми все одно не дізнаємось.

Жінка, Київ

Ви знаєте, я дивилася весь час на склад оцих протестуючих молодих людей, вони всі люди освічені. Це не просто якісь прийшли і натовп. По них по всіх видно, що це рівень

студентів вищих вузів... І витрачали свій час не на навчання, не на лекції, а ходили там, ніби представляють когось. Ні, це все вистава. Це все відволікають народ від того головного, що твориться у нас, від беззаконня, від безправ'я, від накопичення зайвого капіталу, від непомірної жадоби. До жорсткості такої доходить, до нелюбові до ближнього свого, до нелюбові до держави, до нашої України.

5. **Учасники схилилися до більшої довіри до тих, у кого репортери беруть інтерв'ю. Участь у протестах відомих чи видатних медійних осіб (Сергій Притула, Павло Казарін)** сприяла прихильному сприйняттю події та поглядів, які демонструвалися в телесюжетах.

Чоловік, Рівне

Ну дивіться, я погоджуюсь з Притулою, який сказав, що це певною мірою крок на 7 років назад, коли створювалося відповідне антикорупційне законодавство, антикорупційні органи і тд. Особливо я не робив якихось великих кроків, тому що розумів, що це щось тимчасовий якийсь відкат, який не буде підтриманий. Хоча я розумів, чому суспільство збурилось і вийшло на відповідні протести.

Чоловік, Суми

Для мене ще важливу роль зіграли відомі особистості, які для мене є людьми, яких я слухаю і думку яких я поважаю. Мені було важливо, що вони там були присутні. Я бачив, що їхньому життю і здоров'ю нічого не загрожує, нічого з ними не станеться, при тому, що вони знаходяться прямо в епіцентрі. Той самий Сергій Притула стояв майже в епіцентрі. Стояв, описував ситуацію, не було чути позаду ніяких викликів, і це навпаки мене заспокоювало.

Жінка, Полтава

Я ще раз хочу сказати, що до всіх цих силових мітингів я до них ставлюся дуже негативно, але в даному ролику зіграли велику роль Притула і Казарін.

6. **Розмови про враження від телесюжетів стрімко перетікали у обговорення суспільно-політичних проблем, які зумовили протести.** Частина учасників висловлювали стурбованість з приводу того, що виникнення чи поширення таких протестів може обернутися новим суспільним потрясінням, загрозою для країни та людей. Також, деякі учасники відчували роздратованість через те, що подібні сюжети лишають їх безпорадними глядачами без можливості впливати.

Жінка, Полтава

Просто стільки вже було цих сюжетів по телевізору, де виходять на мітинги, підтримують якісь ідеї і постійно хочеться вимкнути телевізор. Тому що я не можу зараз купити квиток і поїхати на той мітинг, в мене навіть немає ніякої можливості.

Інша частина наполягала на тому, що такі протести навпаки стримують владу та дозволяють людям жити краще.

Жінка, Прилуки

У нашому суспільстві саме таким чином можна достукатися. Тому що я, можливо, саме у цій акції і не взяла б участь, але коли я вчилася у Києві, я брала участь у цих акціях, які були близькі мені. Як Майдан починався, як побили студентів, я теж виходила.

Жінка, Рівне

У мене реакція така була - мало що їм зробили, треба було ще їм більше зробити. Люди мало зробили, треба було б, щоб більше громадськості виступало проти. От Тупицького цього востановили, Стерненка цього засудили, і нічого не можна зробити. Судді продажні, за гроші все зроблять. Я вважаю, що ми, пенсіонери, вже того не можемо зробити, а молодь повинна іти, протестувати, щоб якийсь лад був в Україні, щоб закон діяв. Закон ж не діє, немає закону. Закону в Україні немає.

Чоловік, Суми

Я позитивно ставлюся до всіх акцій протестів. Це і є прояв громадянського суспільства, коли суспільство незадоволене тими чи іншими рішеннями влади, в даному випадку рішенням судової влади, рішенням Конституційного суду. І тоді люди виходять на акції протестів. Це нормальне явище. Це має бути. Там не було нічого агресивного. Я не вважаю, що це щось таке негативне, що цього не має бути. Акції протесту мають бути регулярно, особливо в нашому суспільстві, де кругом корупція у вищих сферах влади.

Жінка, Полтава

Если народ не будет выходить и говорить - мы не хотим этого, нам это не нравится, то тогда на народ будет вешаться всё, что хочется. И это будут тогда безвольные овцы. То есть я считаю, что опускать абсолютно голову и идти по жизни - моя хата с краю, ничего не знаю - это не наша стратегия. Показывать зубы надо уметь. Другой вопрос, как это делается, в какой форме это делается. Это важно. Но то, что идёт у народа сопротивление, и любой митинг, даже я слышала, что вот газ отставали, то таким способом отодвигается беспредел, который вообще уже навалился в нашей стране. Я внутри поддерживаю саму акцию протеста. Другой вопрос - в форме реализации этого акта.

Чоловік, Полтава

Я считаю, что народ нужно подталкивать. Народ как болото, если его не шевелить, оно так и будет лежать. Для этого в принципе и нужны общественные организации, для того чтобы шевелить это болото.

І решта просто відмовлялася обговорювати тему, бо вважали її надто дразливою. Або бачили в протестах приховані інтереси (політиків, партій).

Жінка, Рівне

Я просто вважаю, що в таких мітингах завжди є люди, які використовують їх на свою користь. Завжди є якісь політичні діячі чи активісти. І просто ці люди можуть не з хороших намірів, а зі своїх інтересів людей збурювати. Просто мітинги - це завжди можливість для активістів якось стати... Ну наприклад, коли почався Майдан, то Порошенко через цей Майдан набув популярності більше, тобто він скористався цією можливістю і так відповідно прийшов до влади. От так само можуть ще якісь діячі і активісти таким способом приходити до влади, і це не завжди будуть люди, які підтримують якісь хороші наміри.

Жінка, Полтава

Хочу сказати, що третій сюжет (Суспільне мовлення – прим. мод.), це моє перше враження, що людям заплатили, люди прийшли, їм сказали, що кричати і що робити. Там в основному була молодь, яку абсолютно це питання не цікавило.

Найбільш різкими у висловлюваннях були мешканці західних областей, передовсім Львова, де є велика кількість скептиків Президента Зеленського та прихильників п'ятого Президента Порошенка. Такі респонденти частіше вважали відповідальним за кризову ситуацію чинного Президента. Відповідно, прихильність до протестів великою мірою зумовлювалась низькою підтримкою влади.

Чоловік, Львів

Я пам'ятаю, що тоді був дуже сильний шум і галас у цьому плані, багато хто кричав про кризу, про страшну недовіру і все решта. Але в цей момент мало хто кинувся читати ті закони і ті поправки, які були у тому законі. Тому я вирішив звернутися до джерела, дочитати ті правки, які з'явилися на сайті Верховної Ради, і тоді вже охолов, скажемо так.

Жінка, Львів

Доповнення у мене є. Нашого президента зовсім інше цікавить. Його цікавить покататися на лижах, поїхати ще раз в Оман, на Мальдівах побувати. Його не цікавить все, що робиться навколо нього. Йому це, можливо, приноситься, потім говориться, що оце так сталося. А... Збільшити кількість в кортежі машин. А, його дружина також кортеж собі завела. Тобто, я не знаю, про що вони думають і чи взагалі їх щось цікавить. Напевно, їм щось говорять.

Жінка, Херсон

Люди хотят справедливости. И наверное, правильно, что они выходят. Просто это надо делать в цивилизованно. А там же люди не имеют тормоза.